

Nr 7

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motion angående formerna för anslutning till religiöst sam- fund och politiskt parti.

I motionen nr 7 i andra kammaren av herr *Sjöholm* hemställs, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära att pågående författningsutredning meddelas direktiv att till övervägande uppta frågan, huruvida icke för anslutning till religiöst samfund eller politiskt parti bör erfordras av vederbörande egenhändigt undertecknad skriftlig ansökan med stadgande tillika att barn under sexton år i religiöst avseende skall anses tillhöra samma samfund som vårdnadshavaren».

Frågan om kollektivanslutning till politiskt parti

Denna fråga har vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Sålunda beslöt *1934 års riksdag* att hos Kungl. Maj:t hemställa om »en allsidig och förutsättningslös utredning angående fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till politiska partier» samt framläggande för riksdagen av de förslag vartill utredningen kunde föranleda. Beslutet fattades med bifall till andra lagutskottets hemställan i utlåtande (nr 52) över vissa motioner. Sju ledamöter hade reserverat sig för avslag på motionerna i fråga. Riksdagens skrivelse föranledde ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

I motioner vid *1950 års riksdag* hemställdes om begäran hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag till »lagstiftning innebärande förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier». Motionerna avlogs på hemställan av första lagutskottet, som i avgivnet utlåtande (nr 21) anförde bl. a. följande:

Av vad här anförts torde framgå, att den nuvarande möjligheten till kollektiv anslutning av en förenings medlemmar till politiskt parti icke är tillfredsställande ur demokratiska eller andra synpunkter. Den i och för sig tänkbara möjligheten att genom lagstiftning inskrida mot kollektiv anslutning vill utskottet dock för närvarande ej förorda. En sådan lagstiftning, som givetvis endast skulle avse anslutning till politiskt parti, skulle nämligen bli av rätt komplicerad natur. Denna utväg synes utskottet icke böra tillgripas, förrän andra möjligheter att ernå en tillfredsställande ordning på förevarande område försökts. De av utskottet anförda skälen böra där-

för göra det angeläget för organisationerna själva att upptaga och överväga frågan om avveckling av systemet med kollektiv partianslutning. Vissa händelser, som nyligen inträffat, giva anledning till antagande, att även inom fackföreningsrörelsen lämpligheten av detta system satts i fråga.

Åtta ledamöter reserverade sig mot utskottets motivering. I reservationen anfördes avslutningsvis följande:

Hur den fackliga anslutningen till partiet ter sig i praktiken framgår av det förhållandet, att 1948 voro 31,7 procent av till Landsorganisationen anslutna fackföreningsmedlemmar också kollektivt anslutna till partiet. Motsvarande siffra var 1929 omkring 28 procent, sålunda ett ganska konstant förhållande.

Att de synpunkter som motionärerna tagit till motiv för sitt önskemål om en lagstiftning mot kollektivanslutningen skulle äga någon motsvarighet i förekommande praktiska missförhållanden, torde sålunda icke kunna påvisas. Motionärernas argumentering svarar näppeligen mot synen på denna fråga inom vårt lands fackligt organiserade arbetarvärld. Snarare torde det lagstiftningsförfarande, som satts i fråga, inom fackföreningsrörelsen komma att betraktas som ett försök till intrång i fackföreningsmedlemmarnas och fackföreningarnas mödosamt vunna fri- och rättigheter.

Vid 1965 års riksdag hemställdes i motioner, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheterna till förbättrat skydd för medborgarnas politiska integritet. Som ett exempel på att detta skydd inte vore tillfredsställande framhöll motionärerna den kollektiva anslutningen av fackföreningsmedlemmar till ett politiskt parti. Allmänna beredningsutskottet, till vilket motionerna hänvisades, beredde SACO, TCO, SR, LO och SAF tillfälle att inkomma med yttranden. SACO avstyrkte motionerna under uttalande beträffande kollektivanslutningen, att denna fråga måste anses vara en angelägenhet för berörda fackliga organisationer. TCO hänvisade till sitt yttrande till första lagutskottet år 1950, i vilket inte togs uttrycklig ställning i frågan. SR tillstyrkte motionerna; LO däremot avstyrkte desamma. SAF tillstyrkte att frågan om kollektivanslutning till politiskt parti gjordes till föremål för närmare utredning. Utskottet uttalade i sitt utlåtande (nr 35), att frågan om kollektivanslutningen enligt utskottets mening var en intern angelägenhet för de fackliga organisationerna och att statliga ingripanden i någon form därför inte borde ifrågasättas. Sju ledamöter reserverade sig. Med bifall till utskottets hemställan avslog riksdagen motionerna.

Frågan om anslutning till religiöst samfund

Lagregler i detta ämne ges i 1951 års religionsfrihetslag. I första kapitlet, om religionsfrihet, stadgas bl. a. (4 §) att ingen är skyldig att tillhöra tros-samfund och att åtagande i strid häremot är utan verkan. Andra kapitlet innehåller bestämmelser om medlemskap i svenska kyrkan. Huvudreglerna

är att barn i äktenskap inträder i kyrkan vid födelsen om båda föräldrarna tillhör kyrkan (7 §), att barn utom äktenskap inträder i kyrkan vid födelsen om modern tillhör kyrkan (8 §), att inträde i övrigt må sökas hos pastor i kyrkobokföringsförsamlingen (10 §) och att utträde sker genom anmälan hos pastor i kyrkobokföringsförsamlingen, endera personligen eller enskilt i egenhändigt undertecknad, av två personer bevitnad handling (11 §). Om barns ställning stadgas vidare (12 §) att ansökan eller anmälan för den som står under annans vårdnad och ej fyllt 18 år görs av vårdnadshavaren, dock att barnets samtycke krävs om det fyllt 15 år.

Lagen avviker sålunda på väsentligen följande sätt från den ordning, som synes åsyftad i den nu föreliggande motionen enligt dess ovan återgivna hemställan. Krav på att ansökan om inträde i kyrkan skall vara skriftlig uppställs inte i något fall. Barns beroende av vårdnadshavaren bör enligt motionen regleras med en gräns vid 16 år, medan lagen drar en gräns vid 15 år och en vid 18 år. Vidare innebär lagen att barn som inträtt i kyrkan genom vårdnadshavaren förblir medlem om det inte självt ansöker om utträde, medan motionären måhända åsyftar att en särskild viljeförklaring skall krävas för kvarstående efter fyllda 16 år; motionären uttalar sig emellertid ej uttryckligen på denna punkt.

Till belysning av de spörsmål som aktualiseras genom motionen må följande antecknas ur *förarbetena* till religionsfrihetslagen (prop. 1951: 100, SÄU 1951: 1). Om övervägandena rörande barns inträde i kyrkan inhämtas följande ur utskottets utlåtande (s. 62):

Vad särskilt angår frågan om barns inträde i kyrkan har i några motioner den uppfattningen uttalats, att det vore bättre förenligt med religionsfrihet, om barn icke, såsom föreslagits, följde föräldrarna enligt i stort sett automatiskt verkande regler. Departementschefens ståndpunkt är däremot den, att det ur religionsfrihetssynpunkt icke är i och för sig avgörande, om ett barn växer upp inom eller utom kyrkan, utan att det väsentliga är att den enskilda människan, sedan hon uppnått en sådan ålder att hon har förmåga att taga ståndpunkt i religiösa frågor, icke hindras att ändra sin ställning till kyrkan. Det torde härutöver kunna tilläggas att ur religionsfrihetssynpunkt så mycket mindre kan vara att invända mot den föreslagna principen för barns förhållande till kyrkan, som denna princip är konsekvent tillämpad även då det gäller barn, vilkas föräldrar icke tillhöra kyrkan. Det kan vidare icke bortses från att frågan om barns inträde i kyrkan icke enbart är en lämplighetsfråga; olika uppfattningar rörande denna fråga synas ytterst bottna i religiöst motiverade ställningstaganden, vilka icke böra bli föremål för något bedömande i ett lagstiftningsärende. Denna omständighet utgör emellertid ett ytterligare skäl att icke frångå vad som av ålder varit det vanliga, nämligen att barn i stort sett automatiskt följa sina föräldrar såsom medlemmar av kyrkan.

Den ålder, efter vilken barns samtycke skulle fordras för ändring av dess ställning till kyrkan, föreslogs i propositionen bestämd till 12 år men höjdes på utskottets förslag (s. 72) till 15 år.

För utträde ur kyrkan fordrade lagen från början anmälan vid personlig inställelse hos pastor. Möjlighet att utträda genom skriftlig anmälan infördes år 1963 (prop. 146, L¹U 33) genom lagändring som trädde i kraft följande årsskifte.

Frågans behandling vid 1966 års riksdag

Vid 1966 års riksdag väcktes en motion av samme motionär och med samma syfte som den nu föreliggande. I avgivet utlåtande (nr 17) anförde konstitutionsutskottet följande:

Såsom framgår av redogörelsen ovan har frågan om kollektiv anslutning av fackföreningsmedlemmar till politiskt parti vid olika tillfällen behandlats av riksdagen. Riksdagen har sålunda såväl år 1950 som år 1965 avslagit motioner som syftat till lagstiftning innebärande förbud mot kollektiv anslutning av fackföreningsmedlemmar till politiskt parti.

Vad angår den av motionären aktualiserade frågan om sättet för anslutning till religiöst samfund förhåller det sig visserligen så, att flertalet svenska medborgare formellt genom födelsen inträder som medlemmar i svenska kyrkan. Beträffande nu rådande ordning bör emellertid antecknas, att den som fyllt aderton år själv kan anmäla sitt utträde ur svenska kyrkan. Formerna för sådan anmälan har med verkan från och med år 1964 betydligt förenklats. Utredningen kyrka — stat är vidare enligt vad utskottet inhämtat för närvarande sysselsatt med att utreda frågan om medlemskap i svenska kyrkan, och betänkande vari frågan behandlas kan väntas bli avlämnat nästa år.

Med hänvisning till det ovan anförda och då utskottet icke finner skäl för införande i grundlag av sådant förbud som motionären avser, avstyrker utskottet motionen.

I ett särskilt yttrande anförde tre ledamöter, att de ville särskilt betona att deras ställningstagande i frågan om kollektiv anslutning till politiska partier endast avsett i vad mån lagstiftningsåtgärder borde vidtagas och att de ansåg problemet böra angripas genom andra åtgärder.

Motionen avslogs av riksdagen i enlighet med utskottets hemställan.

Motionen

Motionären antecknar, att tidigare förslag i ämnet avslagits med motiveringen dels att resultatet av den pågående utredningen kyrka — stat bör avvaktas, dels att ingrepp i fackförbundens frihet att vårda sina egna angelägenheter inte bör få förekomma. Inget av dessa båda argument är hållbart enligt motionärens mening. Även sedan kyrkan skilts från staten finns behov av garantier mot obehörig anslutning till religiöst samfund. En klar och otvetydig viljeförklaring är under alla förhållanden motiverad. Vidare är det, anför motionären, uppenbart att den demokratiska friheten inom den fackliga rörelsen inte skulle minska utan tvärtom väsentligt ökas med en vidgad frihet för den enskilde medlemmen.

Utskottet

En motion med samma syfte som den förevarande väcktes även vid 1966 års riksdag och avslogs då i enlighet med utskottets hemställan. Utskottets yttrande har återgetts ovan. Utskottet har inte funnit skäl att nu intaga en annan ståndpunkt i den aktuella frågan. En sådan reglering av formerna för anslutning till politiskt parti och religiöst samfund, som motionären åsyftar, bör inte införas i en ny grundlag. Utskottet avstyrker därför, att frågan överlämnas åt grundlagberedningen för övervägande.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionen II: 7 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 februari 1967

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson, Damström, Sveningsson, fru Segerstedt Wiberg*, herrar Carl Albert Anderson*, Dahl, Sörenson*, Högström* och Svenungsson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Nilsson i Östersund, von Friesen, Henningson, Wahlund, fru Thunvall, herrar Hamrin i Jönköping, Andersson i Billingsfors, Boo och Werner.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Sveningsson, Svenungsson* och *Werner*.